

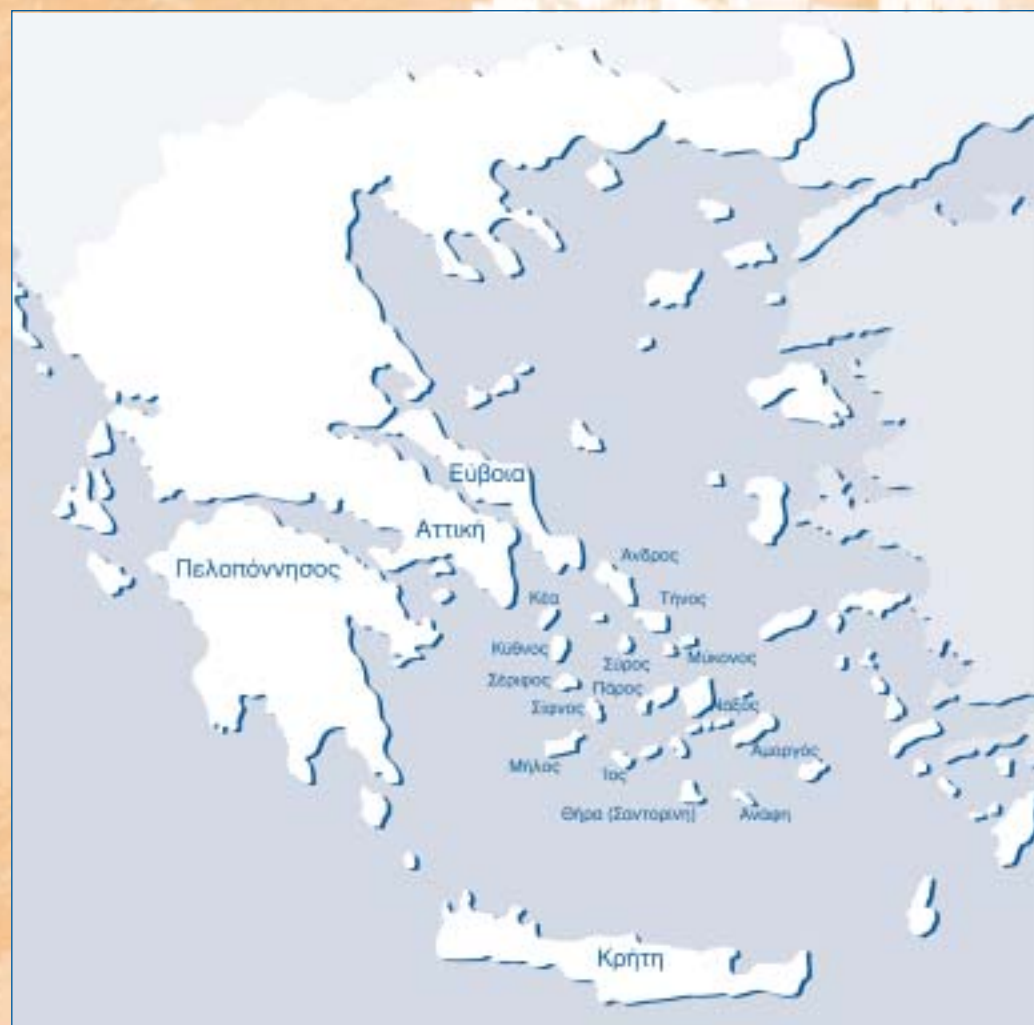

ΙΔΡΥΜΑ Ν. Π. ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Πριν από 5000 χρόνια περίπου, την **Εποχή του Χαλκού (3000-2000 π.Χ.)**, γεννήθηκε στις **Κυκλάδες**, στα μικρά αυτά νησιά του Αιγαίου, ένας καινούριος και ξεχωριστός πολιτισμός, ο **Κυκλαδικός**. Οι Κυκλαδίτες έγιναν γρήγορα πολύ καλοί ναυτικοί και με τα καράβια τους ταξίδευαν για να γνωρίσουν άλλους πολιτισμούς, καθώς και για να ανταλλάξουν τα προϊόντα τους. Ήταν δηλαδή καλοί έμποροι, αλλά και γεωργοί, κτηνοτρόφοι, ψαράδες και κυνηγοί. Κατοικούσαν σε μικρές πόλεις που στην αρχή ήταν χτισμένες στις παραλίες και αργότερα στις πλαγιές των λόφων, ίσως για να αισθάνονται πιο ασφαλείς. Τα σπίτια τους ήταν μικρά με τοίχους από πέτρες και λάσπη και στέγες από ξύλινα δοκάρια, καλάμια και πηλό. Από τον Κυκλαδικό Πολιτισμό δεν σώθηκαν καθόλου γραπτά κείμενα. Για τον τρόπο που ζούσαν και την τέχνη τους μαθαίνουμε από τα αγγεία, τα ειδώλια, τα όπλα, τα εργαλεία και τα κοσμήματα που βρίσκουν οι αρχαιολόγοι στις ανασκαφές.

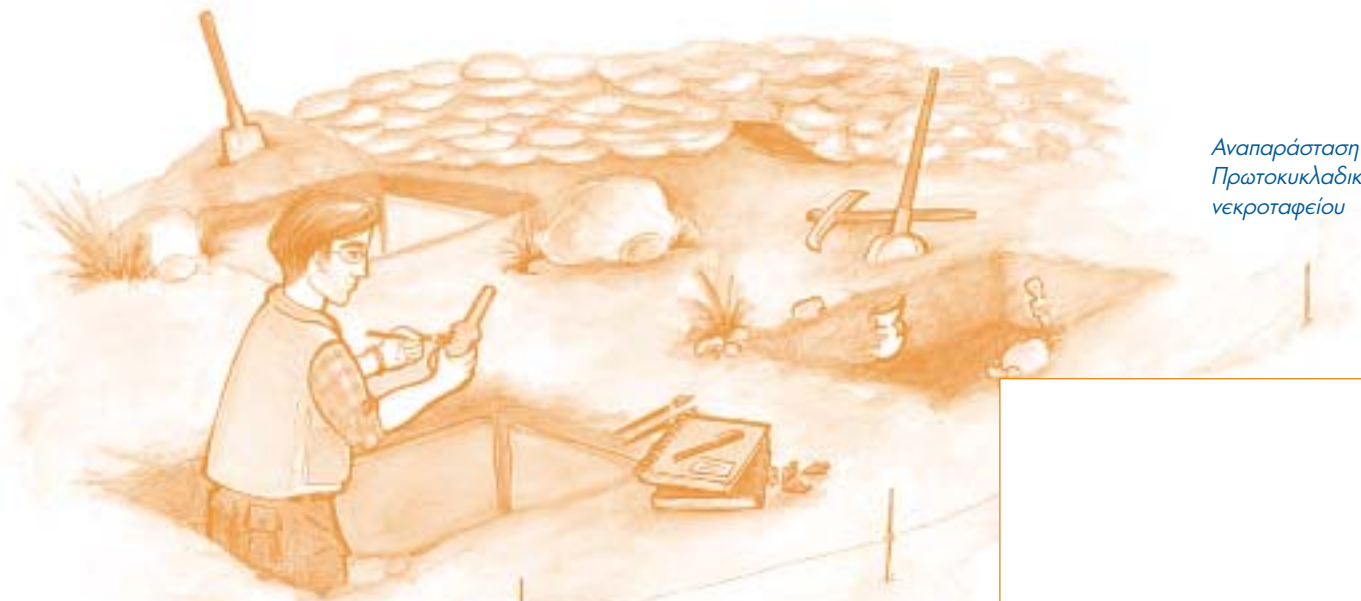
The background of the cover features a semi-transparent blue overlay on a photograph of ancient Cycladic artifacts. On the left, a large, weathered stone sculpture of a head is visible. In the center and right, there are several pieces of pottery, including a tall, slender vase with a textured surface and a shallow, wide bowl decorated with a stylized, flame-like or leaf-like pattern.

ΙΔΡΥΜΑ Ν. Π. ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΜΑΡΙΝΑ ΠΛΑΤΗ
ΜΑΡΙΖΑΝΝΑ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Τα περισσότερα από τα αντικείμενα που βρίσκουν οι αρχαιολόγοι προέρχονται από ανασκαφές σε νεκροταφεία. Οι αρχαίοι Κυκλαδίτες, όπως οι περισσότεροι λαοί, πίστευαν ότι τα αγαπημένα τους πρόσωπα και μετά το θάνατο, συνέχιζαν να ζουν σε ένα διαφορετικό και άγνωστο γι' αυτούς κόσμο. Τοποθετούσαν λοιπόν μέσα στους τάφους διάφορα αντικείμενα, όπως όπλα, εργαλεία, κοσμήματα, αγγεία και αγαλματάκια που πίστευαν ότι ήταν απαραίτητα στο νεκρό στην άλλη του ζωή.

Οι Κυκλαδίτες για να αποδώσουν την ανθρώπινη μορφή διάλεξαν το λευκό μάρμαρο, το υλικό που υπήρχε άφθονο στα νησιά τους. Δημιούργησαν έτσι τα **“ειδώλια”**, μικρά είδωλα θεού, όπως είναι μια από τις πολλές σημασίες της λέξης για τα αγαλματάκια αυτά.

Μερικά από τα ειδώλια δεν δύμιζαν και πολύ την ανθρώπινη μορφή. Έμοιαζαν περισσότερο με βιολιά και γι' αυτό οι αρχαιολόγοι τα ονόμασαν **“βιολόσχημα”**. Αν τα παρατηρήσεις όμως καλά, θα ξεχωρίσεις ένα μακρύ λαιμό (χωρίς κεφάλι), ώμους, τονισμένη μέση και φαρδιά λεκάνη.

Βιολόσχημο ειδώλιο

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 3

Σχεδίασε μέσα στο πλαίσιο το «βιολόσχημο» που σου έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση.

Τα μαρμάρινα ειδώλια φαίνεται πως είχαν ιδιαίτερη σημασία για τους αρχαίους Κυκλαδίτες. Τα περισσότερα είναι γυναικεία και έχουν βρεθεί σε τάφους μαζί με άλλα αντικείμενα που συνόδευαν το νεκρό στο μακρινό ταξίδι του. Ποια ήταν ακριβώς η σημασία των ειδωλίων αυτών (θεότητες, συνοδοί του νεκρού, λατρευτικές εικόνες) δεν θα το μάθουμε ποτέ με σιγουριά, μια και οι Κυκλαδίτες δεν άφησαν καθόλου γραπτά κείμενα. Αυτό που μας άφησαν όμως οι αρχαίοι μαρμαροτεχνίτες είναι η ευχαρίστηση που νιώθουμε κοιτάζοντας τα αγαλματάκια που με τόση φροντίδα κατασκεύασαν.

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 1

Συμπλήρωσε με ό,τι ταιριάζει (μάρμαρο, ειδώλιο, διπλωμένα, μύτη):

Το που βλέπεις απεικονίζει μια γυναίκα και είναι κατασκευασμένο από

Στο πρόσωπο ξεχωρίζει μόνο η

Τα χέρια είναι κάτω από το στήθος και τα δάχτυλα των ποδιών στραμμένα προς τα κάτω.

Μαρμάρινο γυναικείο ειδώλιο

Μαρμάρινο γυναικείο ειδώλιο

Τα ειδώλια που βλέπεις γύρω σου στις προθήκες έχουν σήμερα το λευκό χρώμα του μαρμάρου. Οι αρχαίοι όμως καλλιτέχνες που τα κατασκεύαζαν, ζωγράφιζαν τα μάτια, το στόμα, τα μαλλιά, καθώς και άλλες λεπτομέρειες που χάθηκαν με το πέρασμα του χρόνου. Έτσι η εντύπωση που θα έδιναν τα αγαλματάκια θα ήταν πολύ διαφορετική από αυτή που έχουμε συνηθίσει. Τα **χρώματα** που χρησιμοποιούσαν ήταν **ορυκτά**, φυσικά δηλαδή χρώματα που βρίσκονται στη γη.

Για να ετοιμάσουν οι Κυκλαδίτες το χρώμα, έπρεπε πρώτα να τρίψουν το ορυκτό ώσπου να γίνει πούδρα, χρησιμοποιώντας δυο πέτρες και στη συνέχεια να το ανακατέψουν με λάδι ή νερό (πιθανόν και αυγό) για να σταθεροποιηθεί.

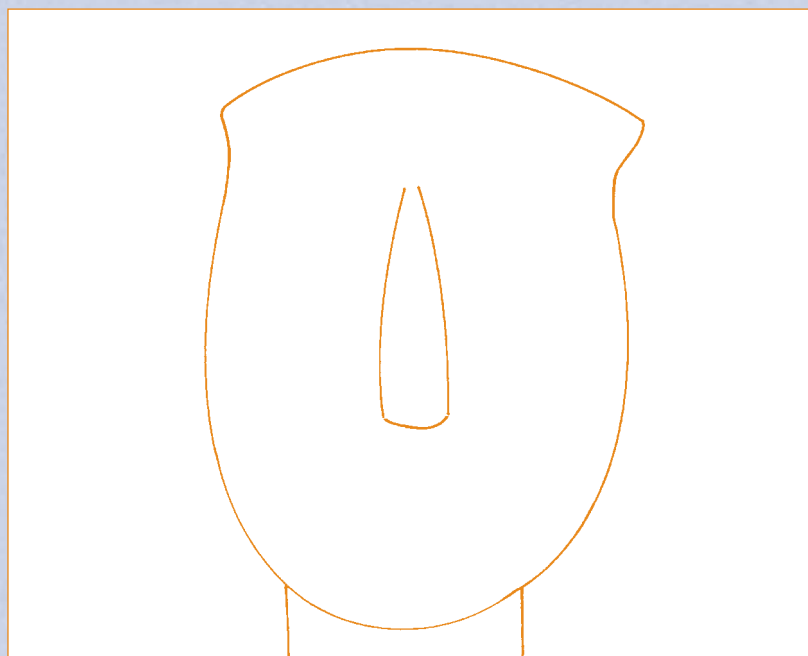
Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 7 (δεξιά)

Στην προθήκη αυτή, στα δεξιά σου, μπορείς να δεις τα ορυκτά που "έδιναν" το γαλάζιο και το κόκκινο χρώμα. Το σκεύος αριθμ. 66 χρησίμευε (υπογράμμισε τη σωστή απάντηση):

Για να τοποθετούν οι γυναίκες τα κοσμήματά τους.

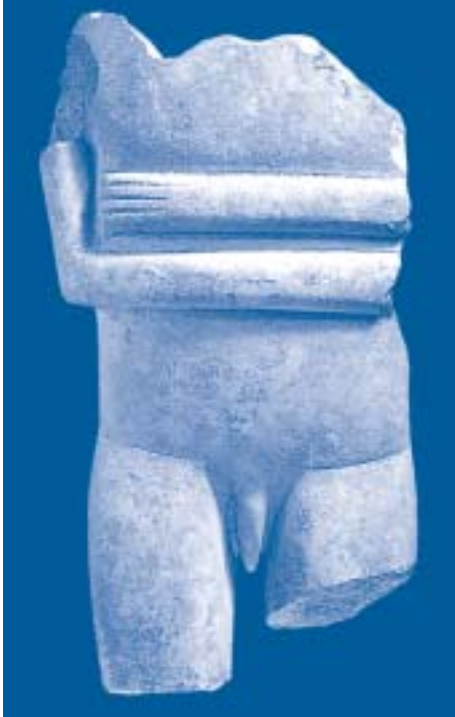
Για την προετοιμασία του κόκκινου χρώματος.

Για να πίνουν νερό.

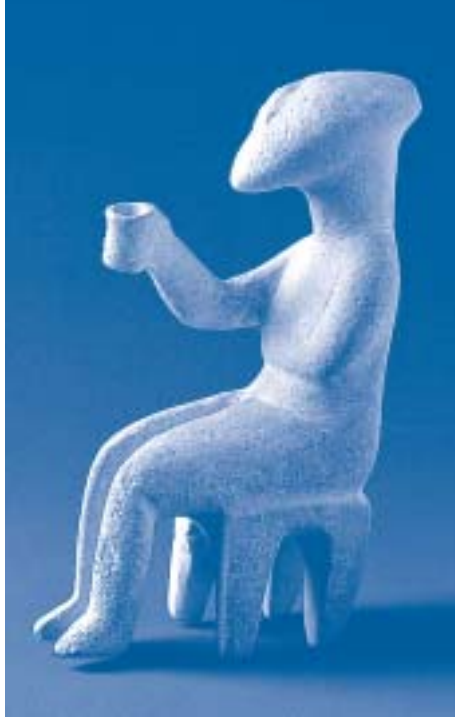

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 10

Στο πρόσωπο του ειδωλίου που βλέπεις ξεχωρίζουν τα σημεία που ήταν καλυμμένα με χρώμα. Συμπλήρωσε τα σημεία αυτά στο σχέδιο του ειδωλίου.

Μαρμάρινο ανδρικό ειδώλιο

Μαρμάρινο καθιστό ειδώλιο

Για τους αρχαίους Κυκλαδίτες, όπως και για όλους τους ανθρώπους, η γέννηση ενός μωρού ήταν ένα πολύ σπουδαίο γεγονός που τους γέμιζε χαρά. Γι' αυτό συχνά τα αγαλματάκια που κατασκεύαζαν παρίσταναν γυναίκες σε κατάσταση εγκυμοσύνης.

Τα περισσότερα από τα αγαλματάκια που βλέπεις γύρω σου είναι γυναικεία. Τα ανδρικά ειδώλια είναι σπάνια και συνήθως απεικονίζουν μουσικούς, κυνηγούς, καθιστές μορφές κ.ά.

Μαρμάρινο ειδώλιο γυναίκας σε κατάσταση εγκυμοσύνης

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 17

Το ειδώλιο αυτό απεικονίζει έναν άνδρα καθισμένο σε скаμνί κρατώντας ένα κύπελλο στο χέρι. Σε τι διαφέρει το ειδώλιο αυτό από τα προηγούμενα;

.....

.....

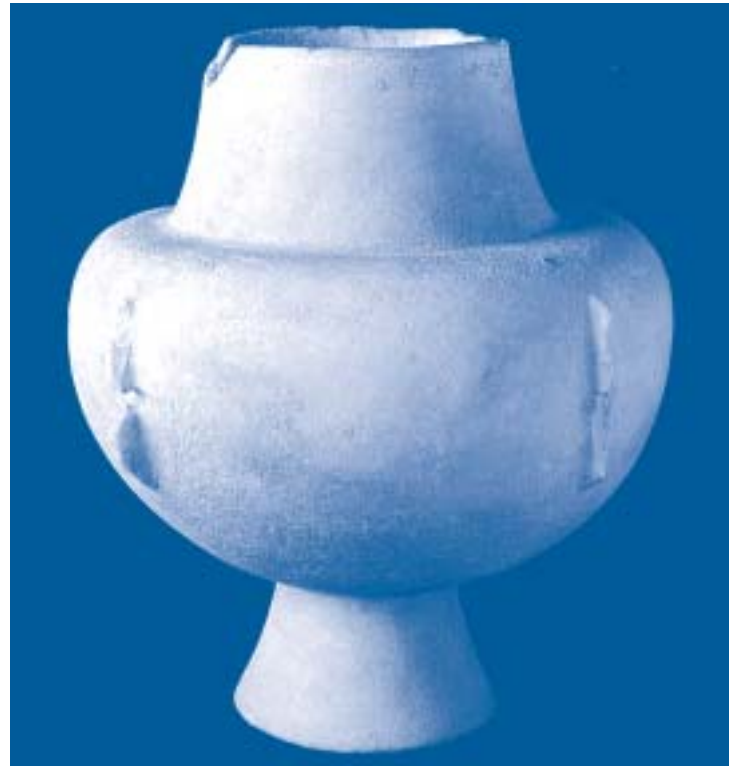
Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 12

Βρες ποιο από τα τρία ειδώλια που βλέπεις στην προθήκη 12 παρίστανει γυναίκα που περιμένει μωρό και σημείωσε τον αριθμό

Δείγματα
παραδοσιακής
αρχιτεκτονικής
στη Σίκινο

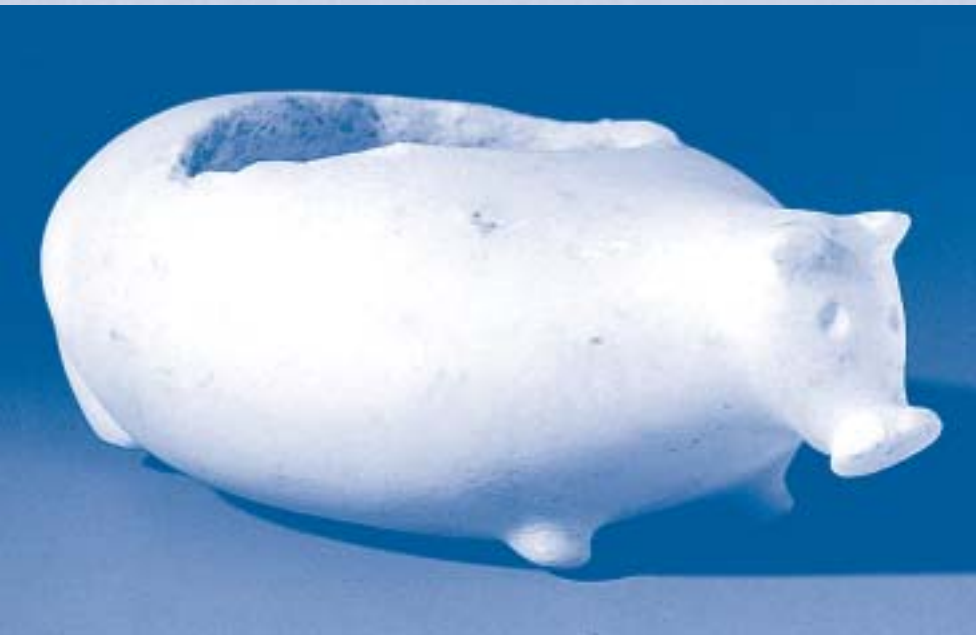
Οι αρχαίοι Κυκλαδίτες ζούσαν αρχικά σε μικρές παραθαλάσσιες πόλεις με ασφαλή αγκυροβόλια και αργότερα στις πλαγιές των λόφων. Τα **σπίτια** ήταν μικρά με τοίχους από πέτρες και πηλό και δάπεδα από καλά πατημένο χώμα ή πλάκες. Οι οροφές θα ήταν κατασκευασμένες με στρώσεις ξύλινων δοκαριών ή καλαμιών και πηλού. Τα έπιπλά τους, скаμνιά, καρέκλες, τραπέζια, φαίνεται πως ήταν ξύλινα και γι' αυτό δεν σώθηκαν. Τον χειμώνα, για να ζεσταίνονται, θα άναβαν φορητά μαγκάλια και θα έστρωναν στο δάπεδο προβιές. Για να βλέπουν, όταν σκοτείνιαζε, άναβαν λυχνάρια που έκαιγαν λάδι. Πολλά από τα αγγεία και τα σκεύη που χρησιμοποιούσαν στην καθημερινή τους ζωή για να αποθηκεύουν τα τρόφιμα, να μαγειρεύουν ή να τρώνε κρέμονταν στο εσωτερικό των σπιτιών.

Μαρμάρινος κρατηρίσκος

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 8 (δεξιά)

Σε τι νομίζεις πως χρησίμευαν οι τρύπες στα μαρμαρίνα αγγεία που βλέπεις μέσα στην προθήκη αυτή;

Μαρμάρινο σκεύος με μορφή χοίρου

Η **κτηνοτροφία** ήταν μια από τις βασικές ασχολίες των Κυκλαδίων. Πρόβατα, κατσίκια, βόδια, γουρούνια έδιναν στους ανθρώπους το κρέας και το γάλα, αλλά και τα δέρματα και το μαλλί. Ήταν ακόμα χρήσιμα στις διάφορες αγροτικές εργασίες, όπως το όργωμα, καθώς και στις μεταφορές. Ο σκύλος, ο πιο πιστός φίλος, ζούσε κι αυτός εξημερωμένος κοντά στον άνθρωπο.

Εκτός από την κτηνοτροφία, και η **καλλιέργεια της γης** απασχολούσε καθημερινά τους Κυκλαδίτες. Τα δημητριακά (κριθάρι, σιτάρι), τα όσπρια (φακή, μπιζέλια), οι ελιές, διάφορα φρούτα και καρποί, αποτελούσαν τη βάση της τροφής τους. Τα ψάρια τέλος και τα θαλασσινά συμπλήρωναν το καθημερινό τραπέζι.

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 8 (δεξιό)

Ψάξε και βρες το μαρμάρινο αγγείο σε σχήμα ζώου:

Ποιο ζώο νομίζεις πως είναι;

Το αγγείο αυτό χρησίμευε ως (υπογράμμισε τη σωστή απάντηση):

Κουμπιάρας Ποτήρι Κουτάκι για κοσμήματα

Σύγχρονοι ανεμόμυλοι στις Κυκλάδες

Λίθινα και **πήλινα σκεύη** έχουν βρεθεί πολλά, τόσο στους οικισμούς, όσο και στα νεκροταφεία. Πολλά από αυτά χρησίμευαν στην καθημερινή ζωή, άλλα πάλι είχαν αποκλειστικά ταφική και λατρευτική χρήση.

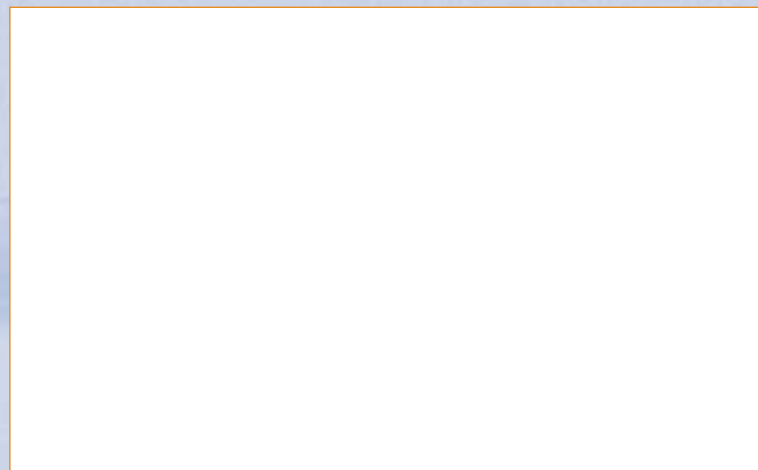
Για την κατασκευή των **λίθινων** σκευών έχει επιλεγεί κυρίως το λευκό μάρμαρο που άλλωστε αφθονεί στα περισσότερα από τα νησιά των Κυκλάδων. Η ναξιακή σμύριδα, το σκληρό και τραχύ αυτό πέτρωμα, ήταν το κυριότερο και αποτελεσματικότερο εργαλείο στην επεξεργασία του μαρμάρου. Χάλκινα εργαλεία, όπως σμίλες, μαχαίρια και βελόνια, καθώς και κάποιο είδος αργού τρυπανιού βοήθησαν στην ανάπτυξη της λιδοτεχνίας. Η χρήση τους δεν είναι σαφής. Φαίνεται πως πρόκειται για αντικείμενα πολυτελή και πολύτιμα.

“Άγγείο των περιστεριών”

Σύγχρονος περιστεριώνας

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 15

Το **“αγγείο των περιστεριών”** είναι ένα μαρμαρίνο σκεύος που κατασκευάστηκε με πολλή τέχνη και υπομονή. Το σκεύος αυτό φαίνεται πως χρησιμοποιούσαν οι Κυκλαδίτες σε θρησκευτικές τελετές. Όπως βλέπεις ο μαρμαρογλύπτης είχε σκαλίσει κατά μήκος της διαμέτρου δεκαέξι περιστέρια. Σχεδίασε μέσα στο πλαίσιο ένα περιστέρι.

Η **κεραμική** αποτελεί μια από τις πλουσιότερες πηγές γνώσης για την έρευνα της ζωής και της τέχνης των αρχαίων Κυκλαδιτών. Τα περισσότερα αγγεία και σκεύη καθημερινής χρήσης ήταν πήλινα, μια και ο πηλός είναι ένα πρόσφορο υλικό που δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες στην επεξεργασία. Τα αγγεία πλάθονταν στο χέρι, μια και η χρήση του κεραμικού τροχού δεν ήταν ακόμα γνωστή στην Ελλάδα. Τα πιο συνηθισμένα σχήματα ήταν πυξίδες (“κουτάκια” για κοσμήματα), κρατηρίσκοι, αρύβαλλοι, ασκοί, κωνικά κύπελλα, κύλικες κ.ά. Ανάμεσα στα πήλινα σκεύη ξεχωρίζουν τα “τηγανόσχημα” που θυμίζουν τηγάνια και γι’ αυτό ονομάστηκαν έτσι. Ορισμένοι αρχαιολόγοι πιστεύουν πως ήταν καθρέφτες, τύμπανα για τελετές, δίσκοι προσφορών ή ακόμα σκεύη για την παραγωγή και φύλαξη αλατιού. Η διακόσμηση των πήλινων αγγείων ήταν χαρακτή ή εμπίεστη και πολύ σπάνια γραπτή.

Πήλινο “τηγανόσχημο” αγγείο

Πήλινα αγγεία

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 7 (αριστερά)

Παρατήρησε καλά τη διακόσμηση και στα τρία “τηγανόσχημα”:

Ποιο διακοσμητικό στοιχείο επαναλαμβάνεται και στα τρία;

Σχεδιάσέ το μέσα στο πλαίσιο!

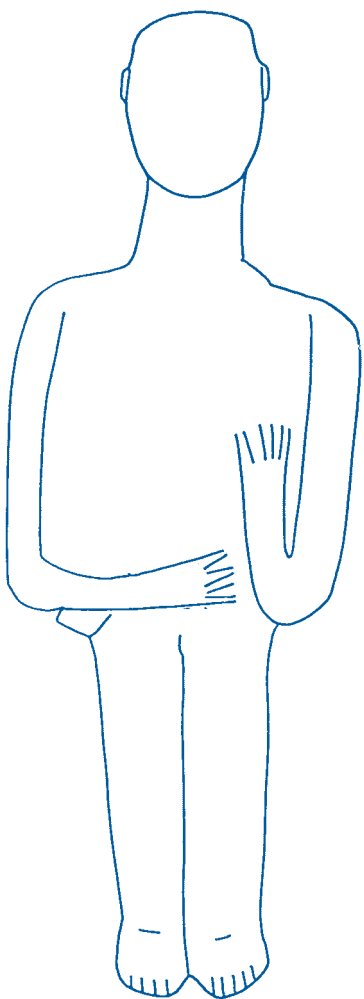
Στην ίδια προθήκη παρατήρησε τα πήλινα αγγεία.

Η διακόσμηση είναι (υπογράμμισε τη σωστή απάντηση):

Χαρακτή (χαραγμένη δηλαδή στο νωπό πηλό με ένα μυτερό εργαλείο).

Εμπίεστη (τρόπος διακόσμησης που γινόταν πιέζοντας ένα ξυλαράκι, μια πετρούλα ή ένα εργαλείο ή ακόμα χρησιμοποιώντας μικρές σφραγίδες).

Γραπτή (ζωγραφιστή).

ΠΡΟΘΗΚΗ 20

Παρατήρησε το ειδώλιο αρ. 308 και συμπλήρωσε στο σχέδιο ό,τι λείπει (μάτια, ζώνη, όπλα κ.τ.λ.).

Η διάδοση των **μετάλλων** και κυρίως του χαλκού κατά την 3η π.Χ. χιλιετία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του Κυκλαδικού πολιτισμού. Τα βασικά μέταλλα που χρησιμοποιούσαν οι Κυκλαδίτες μεταλλουργοί ήταν ο χαλκός, το μολύβι και το ασήμι. Από χαλκό κατασκεύαζαν κυρίως όπλα (αιχμές δοράτων, βελών, εγχειρίδια κ.ά) και εργαλεία (πελέκες, πριόνια, σμίλες, βελόνες), είδη καλλωπισμού (τριχολαβίδες), κοσμήματα (βραχιόλια, περιδέραια) και διάφορα σκεύη. Το μολύβι, το πιο μαλακό από τα μέταλλα, το χρησιμοποιούσαν για να κατασκευάσουν διάφορα μικροαντικείμενα, όπως δαχτυλίδια, “συνδέσμους” για την επισκευή των σπασμένων αγγείων, αλλά και μοντέλα караβιών και αγαλματάκια. Με το ασήμι τέλος κατασκεύαζαν κυρίως κοσμήματα (βραχιόλια, χάντρες, διαδήματα).

Χάλκινα όπλα και εργαλεία

Μαρμάρινο ειδώλιο κυνηγού

Π Ρ Ο Θ Η Κ Η 20

Κάνε τις αντιστοιχίες:

Εγχειρίδιο	Εργαλείο για την κατεργασία του μαρμάρου
Πέλεκυς	Μαχαίρι που κόβει και από τις δύο πλευρές
Δίκοπο μαχαίρι	Τσεκούρι
Σμίλη	Κοντό ξίφος

Για τη **δρησκεία** των αρχαίων Κυκλαδιτών οι πληροφορίες είναι ελάχιστες. Από τα νεκροταφεία και τα αντικείμενα που συνόδευαν το νεκρό μαθαίνουμε ότι οι Κυκλαδίτες πίστευαν σε μια μεταθανάτια ζωή. Δεν γνωρίζουμε όμως σε ποιους θεούς πίστευαν, πώς τους ονόμαζαν ή πού τους λάτρευαν, μια και δεν υπάρχουν γραπτές πηγές για να μας πληροφορήσουν και δεν έχουν βρεθεί ίχνη από ναούς ή ιερά.

Ψάξε να βρεις σε ποια προθήκη βρίσκεται το άγαλμα. Σημείωσε τον αριθμό της προθήκης

Μεγάλο ειδώλιο γυναικείας μορφής

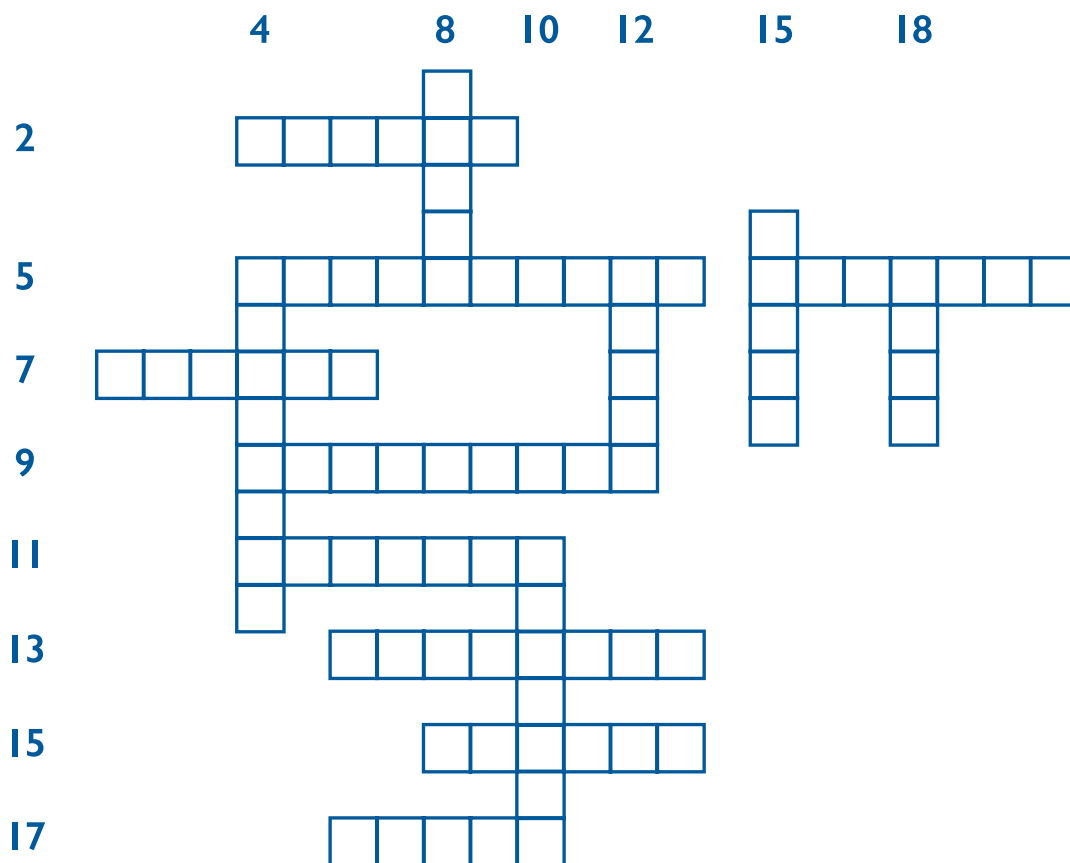
ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

2. Τα βρίσκουμε συχνά σε τάφους και είναι μαρμάρινα ή πήλινα.
5. Συνόδευσαν το νεκρό στον τάφο. Υπάρχει άφθονο ... στην Πάρο.
7. Ο κυκλαδικός πολιτισμός αναπτύχθηκε την εποχή του ...
9. Ορυκτό που δίνει το γαλάζιο χρώμα.
11. Αγαλματάκι.
13. Οι Κυκλαδίτες ήταν λαός ...
15. Μια από τις καθημερινές ασχολίες των αρχαίων Κυκλαδιτών.
17. Νησί των Κυκλάδων φημισμένο για το μάρμαρό του.

ΚΑΘΕΤΑ

4. Ομάδα νησιών στο Αιγαίο.
8. Ορισμένα ειδώλια θυμίζουν ...
10. Ηφαιστειογενές πέτρωμα.
12. Τελευταία κατοικία των αρχαίων Κυκλαδιτών.
15. Εργαλείο απαραίτητο στον μαρμαροτεχνίτη.
18. Ξεχωρίζει στο πρόσωπο των ειδωλίων με "διπλωμένα χέρια".

© Ίδρυμα Ν. Π. Γουλανδρή,
Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης
Ιανουάριος 2003

Σκίτσο (σελ. 2): Ισαβέλλα Μπενέκου
Καλλιτεχνική Επιμέλεια: AltSys

